

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ЗЕРНА (НІШЕВИХ КУЛЬТУР)

Ю. Л. Ратушна, магістр

ORCID ID/Researcher ID-0000-0001-9151-8304

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

У статті проаналізовано результати сучасних маркетингових досліджень кон'юнктури ринку зерна, зокрема нішевих культур в Україні. Встановлено, що ринок зерна володіє незаперечними перевагами порівняно з іншими формами організації економічних відносин. Окреслено перспективи вирощування нішевих культур та висвітлено існуючу ситуацію на ринку зернових та кон'юнктуру нішевих культур. Зроблено сегментацію операторів ринку рослинництва щодо виробництва нішевих культур.

Ключові слова: зерно, нішеві культури, кон'юнктура, ринок, маркетинг, ціна, збут, перспективи збуту, інфраструктура.

Постановка проблеми. Зерно і вироблені з нього продукти складають основу продовольчої безпеки держави. В Україні є величезний потенціал займати лідируючі позиції у світовому рейтингу виробництва зерна, але для цього необхідно поліпшити технології в цьому напрямку, а також вивчити проблеми світового ринку зерна, й обґрунтувати алгоритми їх вирішення на національному рівні. Впровадження логістичних підходів для підвищення динаміки міжнародної торгівлі зерном набуває більшої актуальності на сучасному етапі будь-якої країни, а також для розвитку української економіки, що спеціалізується на цій сфері. З кожним роком динаміка виробництва зерна зростає. Необхідно так само усвідомлювати, що зерно може бути різної якості і, як наслідок, мати інше цільове використання. Так, нині здійснено прогнози, що «протягом наступних 10 років Україна продовжить покращувати свої позиції на світовому ринку зерна і, потенційно, увійде в топ-5 країн експортерів зернових, збільшивши свою частку до 14% [6]. Про це йдеться в «прогнозі Організації економічного співробітництва та розвитку і Всесвітньої продовольчої

організації. Очікується, що на світовому ринку збережеться тенденція до збільшення виробництва зернових» [6]. З огляду на збільшенням врожайності, світове виробництво зросте на 375 млн тонн і перевищить 3 млрд тонн, зокрема виробництво пшениці збільшиться на 86 млн тонн – до 839 млн тонн. Разом з тим, здійснений прогноз побудований на сучасній кон'юнктурі ринку зерна, в тому числі й нішевих культур в Україні. Відтак, актуальним та важливим вважаємо питання вивчення тенденцій розвитку вітчизняного ринку нішевих культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі знаходимо напрацювання сучасних авторів, котрі звертали свої дослідження у сферу вивчення, обґрунтування та прогнозування кон'юнктури ринку зерна, зокрема нішевих культур в Україні. Зокрема, Т. Артюх вивчав маркетингові аспекти забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств-виробників овочевої продукції [1]. Тоді як Р. Буряк здійснив маркетингове дослідження

ринків продукції рослинництва [2]. У наукових доробках В. Власюка, А. Максюті, С. Поважнюка простежено тенденцію економічного відродження через індустріальний розвиток України [4]. Натомість І. Демчак, О. Митченко та Г. Трофімова вивчили зовнішньоторговельний обіг продукції АПК [5]. Особливості проведення маркетингових досліджень суб'єктами агробізнесу України в сучасних умовах віддзеркалено у доробках О. Єранкін [8]. Т. Ільченко виявив перспективи маркетингових досліджень на аграрному ринку України [9]. Своєю чергою М. Ільчук, І. Коновал, О. Барановська, В. Євтушенко простежили генезу розвитку ринку зерна в Україні та фактори його стабілізації [10]. У висновках В. Месель-Веселяка виявлено потенційні можливості виробництва зернових в Україні [13]. Цікавими видаються висновки В. Осецького щодо інноваційної індустріалізації в агропромисловому комплексі [14]. Ю. Кіндзерський виокремив детермінанти дендустріалізації у світі та Україні [11]. Сучасні дослідження науковців пов'язані з вивченням ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна: наукові основи, стан, перспективи (М. Лищенко [12]), обґрунтування наукових основ розвитку економіки України та окремих країн світу (А. Попова, О. Лохоня [17]), маркетингових досліджень кон'юнктури ринку зерна (Д. Семенда, О. Семенда [18]). Однак проблема вивчення маркетингу нішевих культур на зерновому ринку України залишається недостатньо вивченою. Тому **метою статті** визначено маркетингові дослідження кон'юнктури ринку зерна у контексті розвитку ринку нішевих культур в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вивчення відкритих даних [3; 7; 15; 16; 19] щодо кон'юнктури ринку нішевих культур дає

можливість виділити кілька тенденцій його розвитку впродовж останніх десяти років. Розглянемо детальніше виокремлені фактори.

Ринок зерна володіє незаперечними перевагами порівняно з іншими формами організації економічних відносин, оскільки ринковий механізм природним чином без наказів і команд з'єднує інтереси виробників зерна і його споживачів, продавців і покупців, матеріально зацікавлює виробників у задоволенні потреб населення в хлібопродуктах, які виражаються через попит. Під впливом ринкових процесів відбувається природний відбір тих товаровиробників, які здатні ефективно здійснювати випуск, просування, обмін, споживання хлібопродуктів за рівноважними цінами. Для здійснення аналізу і оцінки стану зернової галузі України використовують такі економічні характеристики: «розмір ринку; темпи росту ринку (%); стадії життєвого циклу галузі; структуру конкуренції, число споживачів і їх фінансові можливості; темпи технологічних змін і продуктових інновацій; обсяг інвестицій та інновацій; середньогалузевий прибуток» [17].

За даними USDA, посідаючи 8 місце у рейтингу світових виробників зерна з часткою 3,3-3,5%, Україна забезпечує майже 15% потреб глобального експорту і у 2019/20 році зайняла почесне друге місце у рейтингу світових експортерів. За станом на 30 листопада 2020 року загальний валовий збір українських сільгоспвиробників по основних культурах досяг 80, 9 млн тонн, а роботи проведено на 23,8 га. Однак таких рекордних показників врожайності досягли не відразу. За словами Д. Семенди: «...зерновий ринок України є одним з основних сегментів агропродовольчого ринку, стан якого визначає продовольчу безпеку країни».

Зазначимо, що прогноз щодо балансу попиту та пропозиції зернових та зернобобових культур 2020/2021 рік видався вдалим (табл. 1).

Таблиця 1

**Прогноз щодо балансу попиту та пропозиції зернових та зернобобових культур
2020/2021 рік**

	Зернові всього, тис. тонн	у тому числі по культурах			
		пшениця, тис. тонн	ячмінь, тис. тонн	кукурудза, тис. тонн	інші, тис. тонн
Пропозиція зерна	72907	26398	8269	35154	3086
Виробництво	68163	25096	7772	33089	2206
Перехідні залишки	4486	1288	467	2029	702
Імпорт	258	14	30	36	178
Потреба використання	68725	24898	7769	33654	2404
Внутрішнє споживання	20811	7398	3937	7582	1894
Експорт	47914	17500	3832	26072	510
Очікувані залишки	4182	1500	500	1500	682

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3]

Водночас, нині дослідники наголошують на значних перспективних можливостях АПК України щодо вирощування нішевих культур. Нішевими зазвичай називають культури, «не характерні для агропромислового комплексу України і тому мало вирощувані» [12]. Серед подібних культур, за словами Т. Ільченко [10], «часто трапляються такі, які користуються великим попитом на ринках інших країн і при цьому є дороговартісними. Завдяки цьому, якщо ефективно організувати бізнес, виробництво нішевих культур характеризуватиметься підвищеною рентабельністю» [10, с. 30].

У той же час, коли про якусь вигідну нішеву культуру дізнаються в широких фермерських колах, вона часто перестає бути нішевою і швидко втрачає свою ринкову привабливість. Зокрема ведемо мову про спельту. Коли про вигідність її вирощування згадали на конференції «Мільйон з гектара», наступного року українські аграрії змогли відправити на європейський ринок стільки спельти, що її ціна впала відразу в три рази. Тому нішеві культури нині не слід вважати сільськогосподарським клондайком.

У світлі сказаного виникає запитання: які сільськогосподарські культури в Україні в даний час вже поступово виходять з категорії нішевих? Такими вважаємо сою та

ріпак, які, завдяки більш високій маржинальності порівняно з, наприклад традиційними кукурудзою і соняшником, сьогодні вирощують не лише дрібні фермери, а великі агрокомпанії. Сюди можна віднести і горох, і сочевицю – їх посіви щороку збільшуються. Своєю чергою посівні площі під гірчицею, навпаки, скорочуються. Стрімко нині розширюється й ніша сорго. Експерти прогнозують збільшення в середньостроковій перспективі посівних площ сорго з нинішніх 40 тис. га до 1,5 млн га, а в особливо посушливих регіонах України сорго цілком може замінити кукурудзу [16].

Окреслюючи перелічені перспективи вирощування нішевих культур, вважаємо за необхідне висвітлити існуючу ситуацію на ринку зернових та кон'юнктуру нішевих культур.

Так, Україна входить в трійку країн-лідерів по експорту соняшnikової олії в світі. У 2018 році соняшник вирощувався на 23% всіх засіяних земель України. Інші олійні займали набагато менші відносні площі: соя – 8%, ріпак – 3%. Такий дисбаланс на користь однієї олійної культури пояснюється дуже високою рентабельністю соняшнику, яка становить 60-80%. У 2016 році експортне мито на

насіння соняшнику було знижено до 10%, наприклад у 1999 році експортне мито становило 23%. Тоді метою високого мита на зерно було стимулювання до внутрішнього виробництва соняшникової олії, а не експорту сировини. Проте зниження експортного мита спричинило зростання рентабельності продажу насіння соняшнику,

і як наслідок – зростання вирощування соняшнику на українських землях. У таблиці 2 наведено динаміку посівних площ, виробництва та урожайності соняшнику в 2016-2020 роках. У межах дослідження вважали за доцільне проаналізувати ринок соняшнику, адже цей фрагмент не досліджений.

Таблиця 2

**Динаміка посівних площ, виробництва та урожайності соняшнику
в 2016-2020 роках**

Рік	Площі посіву, тис. га	Виробництво, тис. тонн	Врожайність, ц/га
2016	6086,7	13629,9	22,4
2017	6033,7	12235,5	20,2
2018	6117,1	14165,2	23,0
2019	6514,8	13998,2	23,8
2020	6812,2	14452,2	24,3

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3; 7; 15; 16; 19]

Отже, як видно з даних табл.2, виробництво соняшнику зменшилося у 2017 році, що можна пояснити зменшенням виділених площ під посів соняшнику, але з 2017 виробництво соняшнику зросло приблизно на 15% і у 2018 склало 14,2 млн

тонн. Наступними роками спостерігалася схожа тенденція у вирощуванні соняшнику.

Постійно зростаючий попит на соєву продукцію і соєву олію, підвищення експорту змусило українських виробників нарощувати потужності для виробництва сої (табл. 3).

Таблиця 3

**Динаміка посівних площ, виробництва та урожайності сої
у 2016-2020 роках**

Рік	Площі посіву, тис. га	Виробництво, тис. тонн	Врожайність, ц/га
2016	1859,4	4277,0	23,0
2017	1999,8	3899,8	19,7
2018	1716,2	4460,8	25,8
2019	1889,2	4296,0	24,0
2020	2010,8	4836,2	26,4

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3; 7; 15; 16; 19]

Якщо порівнювати з 2016 роком, кількість посівних площ для сої трохи зменшилася, на 8%, проте за рахунок врожайності і нарощування потужностей, виробництво сої збільшилося на 4%. Виробництво сої в Україні у 2017 році знизилося, що було пов'язано зі зниженням виробництва через погодні умови і скороченням експорту даної продукції через конкуренцію на зовнішніх

ринках. У 2018 році виробництво сої збільшилося на 14%, що було викликано збільшенням експорту даної продукції. Виробництво збільшилося завдяки нарощуванню виробничих потужностей. Засуха в Аргентині привела до зростання світових цін і позитивно позначилася на маржинальності переробки сої в Україні. Впродовж двох останніх років вирощування

сої збільшувалося за рахунок використання сучасних технологій.

Незважаючи на те, що в Україні основним рішенням для підвищення виробництва, є збільшення площ посіву, врожайність сої з 2016 року збільшилася на 12% і у 2020 році склала 26,4 центнерів з 1 гектара землі.

Історично в Україні найчастіше вирощували зернові (кукурудзу, пшеницю) і олійні культури (соняшник). Останніми роками ціна на ринку на дану сировину почала знижуватися, а витрати на

вирощування і виробництво зростають. У пошуку більшого заробітку і зменшення витрат на вирощування українські аграрії почали вирощувати зернобобові культури, які є нетрадиційними для української землі.

Найбільшу частину засіяних площ займає горох – близько $\frac{3}{4}$, на другому місці – квасоля і вже сочевиця, нут, маш, люпин та інші. У табл. 4 продемонстрована динаміка виробництва зернобобових в Україні у 2016-2020 роках.

Таблиця 4

Динаміка посівних площ, виробництва та урожайності зернобобових у 2016-2020 роках

Рік	Площі посіву, тис. га	Виробництво тис. тонн	Врожайність, ц/га
2016	320,6	876,6	27,3
2017	506,3	12387,9	24,6
2018	565,4	9445,9	17,2
2019	598,6	14582,3	26,9
2020	602,3	14985,6	27,1

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3; 7; 15; 16; 19]

Незважаючи на те, що площі посіву і виробництво бобових з 2016 року постійно зростає, ця частина ринку залишається нішевою для України. Попит на міжнародному ринку на бобові значно перевищує пропозицію. Починаючи з 2016, кількість площ під зернобобовими культурами збільшилася на 76% і склала 565,4 тисячі га. Значно збільшилися площі посіву під горох. З 2016 площі зросли на 73%, і у 2017 склали 415,8 тисяч гектарів.

Проте, не зважаючи на постійне зростання засіяних площ під зернобобові культури, виробництво у 2018 році порівняно з 2016 зросло лише на 8%, а якщо порівнювати з 2017, впало на 29%. Ця динаміка сталася через низьку врожайність 2018-го року. За даними Держкомстату, «...у 2016 році бобові культури увійшли в ТОП-5 найбільш прибуткової сільгосппродукції. Вони забезпечили виробникам понад 76% рентабельності. В 2017 році ситуація лише покращилася. Україна зайняла третє місце у світі за обсягами виробництва гороху, а загальний обсяг виробництва бобових в Україні становив 1,2 млн тонн, що в півтори

рази більше, ніж у 2016. Про динаміку розвитку бобової галузі в Україні свідчить і те, що ще шість років тому ці культури вирощували лише на півдні та в центрі країни, а у 2018 році до культивування бобових долучилися й фермери Полісся та інших північних зон» [6].

Починаючи з 2016 року врожайність знизилася на 37% і у 2018 році склала 17,2 центнера з 1 га. Є багато факторів для розвитку і виходу на ринок зернобобових, основні – це величезний ринок збуту, популяризація здорового способу життя в світі, перехід більшості від вживання м'яса до соєвих продуктів, зростання чисельності населення в мусульманських країнах, де більшість людей не можуть дозволити собі покупку, такого дорогого продукту, як м'ясо, і повністю замінюють його соєвою продукцією, а так само, що важливо в аграрному бізнесі, здатність бобових відроджувати родючість землі.

За словами сучасних дослідників, «...бобові культури – це єдині культури, які можуть забезпечити безперервне постачання на продовольчий ринок дефіцитного білка,

який за своїм амінокислотним складом подібний до тваринного» [9, с. 126]. Але навіть така заміна не задовольняє потреби людства. «Товаровиробники, які націлені на інтенсивні технології, прагнуть створити більшу кількість продукту, а на показники якості майже не звертають уваги. Тому вивчення оптимального поєднання технологічних прийомів вирощування культури, які забезпечать формування високого врожаю й якості є актуальним і своєчасним» [11, с. 52].

Наявність у зерні великої кількості білка є основною цінністю бобових культур. Саме це, за словами Т. Ільченко, «...формує цінність продукту за смаковими, технологічними та економічними показниками» [9, с. 126]. З усього різноманіття бобових перспективними й цікавими для вирощування в Україні, на думку науковця, можуть бути:

– «Арахіс – олія якого використовують у кондитерській, консервній, оліє-жировій промисловості. Стебла та листя арахісу – хороший корм для великої рогатої худоби. Урожайність з гектара становить від 1,1 до 2,3 т/га бобів та 2,5-4,5 т/га сіна. На поливі – до 4,2 т/га бобів та 5,5 т/га сіна.

– Вігна – її вирощують у промислових масштабах у Мексиці, Колумбії, Китаї, Японії та у порівняно невеликих кількостях у США – як овочеву, зернову, кормову та сидеральну рослину.

– Астрагал – має величезний потенціал як кормова, лікарська, медоносна й енергетична

культура. Містить: 3,1% зольних залишків, 9% цукрів, 18,6% сухої речовини. Середня врожайність надземної маси окремих видів астрагалу може сягати 107 т/га.

– Квасоля – яка є найбільш культивованим представником сімейства бобових. Боби квасолі містять білки (25-35%), вуглеводи, азотисті речовини, флавоноїди, стероли та органічні кислоти, а також вітаміни В6, В5, В1, С.

– Галега (козлятник) – це і кормова, і лікарська, і медоносна культура. А ще вдалий варіант для поліпшення родючості ґрунту. Галега може залишати після себе у ґрунті від 400 до 600 кг азоту на рік» [9, с. 126].

Україна володіє четвертою частиною всіх площ соняшнику в світі, а вирощує третю частину світового врожаю. Впродовж останнього десятиріччя олійножировий комплекс України характеризується стійким зростанням виробництва рослинних олій. «Приплив інвестицій, на переконання В. Власюка [4], стимулює розширення виробничих потужностей, що посилює експортні можливості вітчизняних виробників і сприяє зміцненню їх позицій в глобальній торгівлі» [4]. У 2017 році місткість ринку олійних культур знизилася на 13% через високий попит на зовнішніх ринках. У 2018 році зростання ємності зумовлено підвищенням цін на внутрішньому ринку. Окреслена тенденція спостерігалася й у 2020 році (таблиця 5).

Таблиця 5

**Місткість ринку олійних і зернобобових у 2020 році,
з виділенням сої та соняшнику, тис. тонн**

	Олійні	Зернобобові	Соєві боби	Соняшник
Виробництво, тис. тонн	21439,7	14985,6	4836,2	14452,2
Експорт, тис. тонн	4783,9	9863,7	2456,1	61,2
Імпорт, тис. тонн	82,25	0,01	5,3	29,9
Місткість ринку, тис. тонн	16738,2	14685,2	2489,1	14236,7

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3; 7; 15; 16; 19]

Соняшник займає 84,5% від усього українського ринку олійних культур. Решта 3% розподілилися між арахісом, насінням льону, ріпаку та іншими олійними культурами. Ринок зернобобових культур в

Україні на 81% представлений горохом, частина інших зернобобових культур на ринку є незначною. Україна є одним з лідерів по світовому експорту зернових, а також олійних культур. Більшість

найбільших агрохолдингів в країні працюють саме з цими культурами (табл. 6).

Таблиця 6

**Сегментація операторів ринку рослинництва по культурам
(за виробництвом)**

Назва підприємства	Культури				
	Зернові	Технічні	Бобові	Овочеві	Олійні
УкрЛандФармінг	+	+		+	+
Кернел	+				
Агропросперіс	+				
Миронівський хлібопродукт	+				
АСТАРТА	+	+		+	
Мрія Агрохолдинг	+	+		+	
Укрпромінвест-АГРО				+	
ІМК	+		+	+	+
АГРОТОН	+				+
AgroGeneration	+				+
Агрохолдинг 2012	+		+		+
Агрейс	+	+			+
Харвіст	+	+			
Тас Агро	+				+
Аграрні системні технології	+	+			
Нібулон	+				
Сварог Вест Груп	+	+			+
Приват-АгроХолдинг	+	+		+	
Світанок	+	+	+	+	
УкрАгроКом и Гермес- Трейдинг	+				+

Джерело: узагальнено автором на основі даних [3; 7; 15; 16; 19]

Виходячи з сегментації за видами, 19 з 20-ТОП компаній на ринку рослинництва охоплюють сегмент зернових культур, майже 50 відсотків компаній охоплюють ринок олійних культур. Найменше припадає на сферу бобових культур, їх вирощують всього 3 агрохолдинги з 20.

Найбільша кількість земель у холдингів, що входять до ТОП 20, розташована у Вінницькій області, у цьому регіоні знаходилося 10 з 20 підприємств, на другому місці по зосередженню операторів ринку рослинництва – Житомирська та Київська області, у 8 з 20 агрохолдингів. Вирощування зернобобових є вигідним для підприємств, орієнтованих на експорт, оскільки окреслені культури мають велику

маржинальність порівняно з культурами сімейства олійних або зернових. Великий стрибок експорту між 2016 і 2017 роком відбувся внаслідок того, що у 2017 році Україна почала експортувати не сушений горох, до 2017 року весь горох йшов на експорт під кодом ВЕД – сушений. З 2017 року експорт зернобобових впав на 15%, ця динаміка пов'язана з їх низьким урожаєм у 2018 році.

Найбільше бобових культур у 2018 році було експортовано до Іспанії й Індії – 81,36 тисяч тонн і 54,1 тисяч тонн відповідно. Експорт інших бобових культур крім гороху, дуже незначний, тому можна вважати, що з бобових на міжнародний ринок Україна експортує виключно горох. Наступна за

популярністю бобова культура – квасоля, була експортована в 2018 році в кількості 0,02 тис. тонн.

Україна, традиційно, один з лідерів-експортерів на ринку соняшнику, насамперед це пов'язано з відповідним кліматом і ґрунтом. Позитивно на динаміку експорту олійних культур вплинуло зниження експортних мит до 10%. Насіння соняшнику становило лише 1% від загального експорту олійних культур, оскільки велика частина насіння соняшнику йде на виготовлення соняшnikової олії. Найбільшу кількість насіння соняшнику було відправлено до Туреччини і Італії. 41% від усього експорту України насіння соняшнику припав на Туреччину, слідом 17% на Італію. Невелику частку експорту олійних культур склали насіння льону і арахісу, 0,14 і 0,02 тисяч тонн відповідно. Всього було експортовано з України 12,9 тисяч тонн насіння льону, найбільше в Бангладеш і Польщу, 1,6 і 1,4 тисячі тонн відповідно.

Серед усіх олійних культур арахіс вирощується набагато в менших кількостях, на відміну від інших груп. Його експорт склав всього 23,1 тонни, з них 23 тонни було експортовано до Казахстану. Насіння ріпаку було експортовано з України у 2018 році 2440,6 тисяч тонн, найбільше в Німеччину і Бельгію. Соєвих бобів було експортовано найбільше в Туреччину (853 тис. тонн) і в Білорусь (355 тис. тонн), що склало 38 і 20% від загального експорту з України соєвих бобів. Імпорт бобових культур у 2016-2020 роках в Україні збільшився на 33% і склав у 2020 році 0,01 тис. тонн. Найбільше імпорту з інших країн припадає на квасолю. Імпорт олійних культур в Україні з інших країн зменшився, а з 2016 року збільшився на 21%, найчастіше з олійних культур ми імпортуємо арахіс, який не є для українських земель традиційною культурою.

Серед бобових найбільш поширеною імпортованою культурою є квасоля, на її частку припадає 86% від загальної кількості імпорту бобових, на другому місці за популярністю – горох, його частка становить 14%, і зовсім незначна частина інших, менш популярних, бобових культур (сочевиця, нут,

маш) їх імпортували всього 0,01 тонни протягом 2020 року. Канада є одним з найбільших гравців на ринку бобових у світі і займає перше місце по імпорту бобових в Україну. На неї припадає 44% від усього українського імпорту бобових культур у 2020 році. На другому місці по імпорту бобових в Україну – Киргизстан, на нього припадає 19% імпорту бобових культур. Так само до ТОП-5 країн імпортерів бобових входять Єгипет, Туреччина і Гватемала.

Найбільшим постачальником соєвих бобів в Україні є Білорусь, на неї припадає 44% від усього українського імпорту, другий за кількістю імпорту є Канада, на неї припадає 25%. Так само в число найбільших імпортерів за 2018 рік увійшли Польща, Австрія, Угорщина та США.

Найбільшим постачальником арахісу в Україну є Індія. На неї припадає більша частина імпортованого арахісу – 58%. До ТОП-5 входить також Бразилія, Аргентина, Китай і Узбекистан.

Принагідно зазначимо, що найбільшим імпортером насіння льону є Казахстан, на нього припадає 98% від усього імпорту. Незначна частина насіння льону імпортується з Німеччини, Нідерландів, Білорусі та Великобританії. Найбільшим постачальником Свіріпа і ріпаку в Україні є Польща – 43% від усього імпорту цієї культури. У ТОП-5 країн імпортерів у 2020 році входять Німеччина, Португалія, Франція, Іспанія. Найбільшим імпортером насіння соняшнику є Туреччина і США – 24 і 28% від загального імпорту в Україну в 2018 році. До ТОП-5 входять Франція, РФ і Казахстан. На інші олійні культури припадає 16% від загального імпорту.

Висновки. Україна історично є країною, в якій головну роль у ВВП займає рослинництво. Основні причини для даної тенденції – це сприятливий клімат і відповідний земельний ґрунт. Україна є лідером з експорту зернових та олійних культур. Основною тенденцією ринку рослинництва стало зниження ціни у 2016-2018 роках, ціна на зернові та олійні культури впала, практично, удвічі. З іншого боку, однією з тенденцій українського ринку у 2019-2020 роки став перехід з традиційно

зернових культур на зернобобові, на це вплинуло кілька чинників:

- висока прибутковість зернобобових культур;
- попит на зернобобові культури на міжнародних ринках (перехід на здорову їжу, оскільки бобові – це джерело якісного білка, а дешевизна зернобобових культур порівняно з м'ясом)
- маючи здатність відновлювати родючість ґрунту, бобові позитивно впливають на земельний покрив.

Нетрадиційні для нашої країни зернобобові культури є нішевою галуззю для підприємств України. З усіх різноманітних

груп Україна вирощує тільки горох і трохи квасолі. Є величезний потенціал для розвитку даного виду культур і вихід на ринок з такими рідкісними і популярними в даний момент зернобобовими культурами, як нут і сочевиця, маш. Проте для України, першочерговим постає завдання зміни показників врожайності. Тоді як нині світові агрохолдинги спрямовують технічні та людські ресурси на виробництво окреслених нішевих культур.

Перспективи подальших досліджень полягають у прогнозуванні економічних показників експорту нішевих культур на наступні п'ять років.

Список використаних джерел:

1. Артюх Т. О. Маркетингові аспекти забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств-виробників овочевої продукції. *Агросвіт*. 2010. № 6. С. 57-60.
2. Буряк Р.І. Маркетингове дослідження ринків продукції рослинництва: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2016. 373 с.
3. Відомий прогноз експорту зернових у 2020/2021 маркетинговому році. URL: <https://agropolit.com/news/18560-vidomiyy-prognoz-eksportu-zernovih-u-2020-2021-marketingovomu-rotsi> (дата звернення: 10.08.2021).
4. Власюк В., Максютя А., Поважнюк С. та ін. Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків: Повноколір. 2020. 432 с.
5. Демчак І.М., Митченко О.О., Трофімова Г.В. та ін. Зовнішньоторговельний обіг продукції АПК. Київ: НДІ "Укראгропромпродуктивність". 2020. 50 с.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.08.2021).
7. Експорт з України зернових, зернобобових та борошна. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna> (дата звернення: 10.08.2021).
8. Єранкін О.О. Особливості проведення маркетингових досліджень суб'єктами агробізнесу України в сучасних умовах. *Економіка АПК*. 2008. № 2. С. 16-21.
9. Ільченко Т.В. Маркетингові дослідження на аграрному ринку України: особливості та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. № 10 (1). С. 125-128.
10. Ільчук М.М., Коновал І.А., Барановська О.Д., Євтушенко В.Д. Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 29-38.
11. Кіндзерський Ю.В. Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні. *Економіка України*. 2017. № 11. С. 48-72.
12. Лищенко М.О. Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств на ринку зерна: наукові основи, стан, перспективи: монографія. Буринь: ПП "Буринська районна друкарня". 2018. 324 с.
13. Месель-Веселяк В.Я. Виробництво зернових культур в Україні: потенційні можливості. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 5-14.
14. Осецький В.Л., Куліш В.А. Інноваційна індустріалізація в агропромисловому комплексі України. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 54-65.
15. Офіційний сайт Інформаційно-аналітичної агенції «АПКІнформ». URL: <http://www.apkinform.com/ru/analytics>. (дата звернення: 10.08.2021).
16. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua>. (дата звернення: 10.08.2021).
17. Попова А.О., Лохоня О.І. Наука в розвитку економіки України та окремих країн світу. *Економіка України*. 2020. № 9. С. 21-36.
18. Семенда Д. К., Семенда О. В., Семенда О. Вс. Маркетингові дослідження кон'юнктури ринку зерна. *Агросвіт*. 2021. №1-2. С. 56-64.
19. Сільське господарство України: Статистичний збірник за 2019 рік / За ред. О. М. Прокопенко. К.: Державна служба статистики України, 2019. 235 с.

Ю. Л. Ратушна. Маркетинговые исследования рынка зерна (нишевых культур)

В статье проанализированы результаты современных маркетинговых исследований рынка зерна, в частности нишевых культур в Украине. Установлено, что рынок зерна обладает неоспоримыми преимуществами по сравнению с другими формами организации экономических отношений. Определены перспективы выращивания нишевых культур и освещены существующую ситуацию на рынке зерновых и конъюнктуру нишевых культур. Проанализировано сегментацию операторов рынка растениеводства по производству нишевых культур.

Ключевые слова: зерно, нишевые культуры, конъюнктура, рынок, маркетинг, цена, сбыт, перспективы сбыта, инфраструктура.

Y. Ratushna. Marketing studies of grain market conjuncture (the niche crops)

Results of modern marketing studies of grain market conjuncture, in particular niche crops in Ukraine, have been analyzed in the article. It has been found that grain market has undeniable advantages over other forms of organizing economic relationships. The prospects of growing niche crops have been described and the existing situation at grain market and the grain crops conjuncture have been outlined. The segmentation of crop market operators in relation to the production of niche crops has been analyzed.

Key words: grain, niche crops, conjuncture, market, marketing, price, distribution, distribution prospects, infrastructure.